

Algemeen ('Beschaafd') Nederlands

Op 14 maart 1991 klimt P.C. Paardekooper op de *Vrije Tribune* van *De Standaard* om zijn alom bekende gal uit te spuwen over het dialectgebruik in Vlaanderen. Om dit te verhelpen is volgens hem een 'goed doordacht taalplan voor het onderwijs' noodzakelijk.

Geert Claeys, een leraar Nederlands, dient Paardekooper van antwoord op 28 maart. Hij speelt de bal naar het kamp van de VAN (Vereniging Algemeen Nederlands) om lesmateriaal aan te bieden 'waarmee op een indringende, maar plezierige manier Nederlands kan worden geleerd'.

Maar dat schiet in het verkeerde keelgat van Wilfried De Hert, die op 12 juni reageert met een VON-standpunt.

Het laatste woord is nog niet gevallen. Inmiddels zijn er al drie lezers in hun pen geklommen om te reageren op Wilfried De Hert. Eén van de briefschrijvers is door de redactie aangezocht zijn standpunt in een volgend nummer van VONK uitvoerig toe te lichten. (RR)

ABN: naast emoties ook verstand?

In iedere taalgemeenschap is een taalzorgbeleid iets vanzelfsprekends. Omdat je de Nederlandstaligen moeilijk kunt verwijzen dat ze te veel zorg aan hun taal besteden, is het Symposium over dat onderwerp op 15 maart aanstaande in Brussel, een erg welkom initiatief van de Vlaamse Raad.

Al lijkt op die dag taalgebruik in het verkeer tussen overheid en burger, het kernprobleem, het kan geen kwaad om bij wijze van inleiding een emotionele zaak aan de orde te stellen die een gezonde ABN-ontwikkeling in Vlaanderen erg in de weg staat: de kwestie van de norm.

Wie vertrouwd is met pseudodiskussies over de ABN-norm in Vlaanderen, weet dat de normale gang van zaken zuiver emotioneel is. Nu is taal ongetwijfeld een emotionele zaak die sterk met onze persoonlijkheid verbonden is en de soort taal die we spreken (enkel dialekt, dialekt en tussentaal, enkel ABN) bepaalt heel sterk ons maatschappelijk aanzien (ook de mate waarin we onze zinnen kunnen formuleren).

Wie dus — bedoeld of onbedoeld — buiten klasverband een ander z'n taal bekritizeert, kan op een fel emotionele reactie rekenen. Daar is niks tegen, als de boze man of vrouw maar inziet dat die reactie geen verband houdt met argumenten, met invloed van het verstand dus. Nog belangrijker is als mensen in kunnen zien dat ze enkel pseudo-argumenten hanteren in hun boosheid.

De pseudo-argumenten berusten op geen enkel objectief onderzoek: het zijn clichés. De mensen die er zich van bedienen, worden zelden — zoals dat heet — gehinderd door *feitelijkenis*.

Ik noem er een paar: „De Hollanders gebruiken meer Franse woorden als wij”. Uit een onderzoek door professor Geerts van een aantal Vlaamse en Nederlandse kranten is het omgekeerde gebleken (dat neemt niet weg dat sommige Nederlanders zich belachelijk maken met het gebruik van sommige Franse woorden).

„Het ABN is een veredeld Hollands dialekt”. Ik kan me moeilijk een donkere bewering indenken: wie iets van de feiten weet, konkludeert dat het ABN ontstaan is uit een menging van Antwerps, Westvlaams, Hollands en tekstvormen.

„Onze Vlaamse dialecten bevatten een aantal etymologische Nederlandse woorden (b.v. *uitbaten*) waar het ABN een woord uit het Frans heeft (*exploiteren*). Zulke woorden moeten binnen de ABN-norm worden opgenomen.”

In veel van dat soort gevallen gaat het niet om dialektwoorden, maar om puristische maakselfjes uit de vorige eeuw, die via het onderwijs beperkt in tussentaal doorgedrongen zijn. Meestal zijn ze niet dialectisch, maar „schoon Vlaams”. Onderwijzers die onvoldoende ABN kenden, hebben kinderen al vroeg wijsgemaakt dat *uitbaten* enz. ABN waren. Hier en in andere gevallen (b.v. in de foute uitspraak *huf* voor *f*)

ondervinden veel mensen levenslang schade van fouten die ze in hun schooltijd geleerd hebben.

„Zelfs op de Nederlandse tv hoor je vaak een afschuwelijk dialectische *uitspraak*”. Dat is helaas waar; heel af en toe hoor je zelfs een *dialektwoord*. Sommige Nederlandse mopcentrums denken dat een flauwe grap ineens gekruid wordt als je dialectische *klanken* gebruikt. Ook sommige Vlaamse denken dat. Een droevig misverstand.

Maar ook niet-grappenmakers gebruiken soms — zonder het misschien zelf te weten — *dialektwoorden* op de Vlaamse tv. Daarmee geven ze een bar slecht voorbeeld. Ik stel voor dat zowel de Nederlanders als de Vlamingen hun vulgaire Amsterdams en Antwerps achterwege laten; ook, dat de Vlaamse tv nooit meer een Nederlandse reeks zal kopen (*Zeg es aaa*) waarin op grote schaal *dialektklanken* voorkomen.

De praktijk leert dat veel mensen niet weten, hoe vulgaire ze spreken. Een goed genesmiddel voor Nederlanders en Vlamingen is het beluisteren van de eigen stem. En dan nog horen veel Hollanders niet dat ze *gaive* en *laupe* zeggen, en veel Antwerpenaars niet dat ze *gliew* en *loeppe* uitspreken. Verschrinkelijk is ook de Antwerpse uitspraak *Suuste* en *Wiske*, *diek* en *duun* en *laang*.

Een mooi voorbeeld van doofheid voor eigen dialectklanken is de opmerking van een Antwerps student in Leuven: „Iek kan wel oetere da che ne

Westvlaomeng zet (voor één keer zwijg ik maar over de Westvlaamse koppigheid in het ABN-gebruik). Ook het dialektwoord *gij* (*gai, gè*) en de verkleiningsuitgang *-ke* (*-ske*) willen maar niet verdwijnen.

De naderende Europese eenwording dwingt ons tot een rationele beheersing van onze emoties; in het verleden is dat niet gebeurd zodat Brussel voor een groot deel voor ons verloren gegaan is: liever als konsekwent ABN te spreken en daarmee de eerbied af te dwingen van Franstaligen, heeft het voorgeslacht emotievol en verstandsloos geweigerd om dat ABN aan te leren. Via zuiver dialekt en tussentaal (waarvoor de Franstaligen terecht enkel minachting hebben) is de verfransing verder gegaan.

Als we nu wijs geworden zijn, dan gaan we die emoties verstandelijk te lijf met een goed doordacht taalplan voor het onderwijs. Taalmoed dient daarin een belangrijke factor te zijn. Op het ogenblik geven veel parlementsleden (ook van de VU en het Vlaams Blok) het slechte voorbeeld door Frans te spreken met Franstalige collega's. Vlaamse profen doen voor een groot deel hetzelfde. Het personeel van de BRT doet hetzelfde met mensen van de RTBF. In gemengde vergaderingen is het ook uitsluitend Frans.

Als je zelf je moedertaal niet eerbiedigt door konsekwent ABN te spreken, met name met Franstaligen, hoe wil je dan dat zij dat ABN eerbiedigen?

P.C. PAARDEKOOPER

Algemeen Nederlands: pleidooi voor doordacht taalplan

Met P.C. Paardekooper (ABN: naast emoties ook verstand? *DS 14 maart*) zou ik graag horen en zien dat meer Vlamingen het Algemeen Nederlands vlot zouden beheersen en te gepasten tijde gebruiken. Maar het is weinig waarschijnlijk dat zij dat zullen doen op basis van Paardekoopers „rationele” argumentatie. Een mens handelt al niet te vaak volgens de „ratio” en bovendien zijn de argumenten van Paardekooper zelf veelal verre van rationeel.

Voor hem is dialect blijkaar iets waar je zo snel mogelijk vanaf moet zien te komen als je ten minste „maatschappelijk aanzien” wenst te genieten. Sommige dialecten zijn bovendien rondt „vulgar”, het Antwerps en het Amsterdams bij voorbeeld. Dialectklanken in de mond van volkse tv-figuren zijn uit den boze. Een „moppentrommel”

moet ook al geen dialectwoorden gebruiken, zelfs niet als hij een lokale kleur aan zijn conférence wil verlenen. Bepaalde dialectische klanken zijn „verschrikkelijk lelijk” ...

Intussen heeft hij wel gelijk wat de grond van de zaak betreft: te weinig Vlamingen spreken en schrijven goed Nederlands. Maar de taalsociologische realiteit is eerbiedwaardiger dan de Mayor of London. De pseudo-argumenten waar Paardekooper zich zo aan ergert, zijn inderdaad „rationalizaties” voor een dieper liggende wetmatigheid. Iedere taalgebruiker past zijn taalregister voortdurend aan de omstandigheden aan: de persoon met wie hij spreekt, het onderwerp waarover hij het heeft en de situatie waarin het gesprek plaatsheeft.

Het is dus tamelijk simplistisch

om de taalgebruikers in een drietal categorieën in te delen: (lomp) dialectsprekers, niet-beter-wetende tussentaalgebruikers en Algemeen-Nederlands-pratenden die dan meteen „beschaafd” zijn.

Een voorbeeld: een dokter die een boerin moet verzorgen die van de „dile” gevallen is, zal er verstandig aan doen haar in haar eigen taal te woord te staan. Hij zal daarbij blij geven van beschaving, omdat hij hoffelijk is en geen onnodige afstand schept door „op de letter” te spreken.

Van een student en a fortiori van een universiteitsprofessor mag dan weer worden verwacht dat ze mekaar ter gelegenheid van een examen in goed Nederlands te woord staan. Helaas, drierwerf, dit gebeurt al te vaak niet omdat geen van beiden (heel) goed Nederlands kan

spreken. Het aantal registers waar-
van ik mij bedien, hangt natuurlijk
af van mijn beheersing van de grote
verscheidenheid aan registers.

Nu geloof ik dat het onderwijs
hier een belangrijke taak heeft die
het onvoldoende vervult. De reden
hiervoor is dat alle handboeken die
in Vlaanderen worden gebruikt, er
ongeveer van uitgaan dat de leerlin-
gen eigenlijk al Nederlands kennen.

Er moet dus vooral „kreatief”
worden gewerkt, er moet (uiteraard)
veel worden gelezen en grammatika
is een op zichzelf staand, vaak inge-
wikkeld en zwaar wegend pakket
van „te kennen” dingen die geen
enkele functionele relevantie heb-
ben. Hier en daar worden woordvel-
den verkend waar de „zeg niet, maar
wel”-techniek wordt toegepast.

Het gevolg van dit alles is dat de

leerlingen in het laatste jaar van de
humaniora balen van de hele bedoe-
ning en de grootste weerstanden
hebben ontwikkeld tegen pogingen
om hun taalgebruik dicht bij de
Nederlandse norm te tillen.

De leerlingen zouden meer funk-
tionele grammatika moeten krijgen
met functionele oefeningen. (Hoe
wijs je in het Nederlands richting
aan bij voorbeeld, of hoe stel je
indirekte vragen?) Daarbij zou aan
taalvergelijking moeten worden ge-
daan. Hoe doe je dat in je dialect en
in je regionale taal? Niet om die
taalvarianten als onbeschaafd, vul-
gair, lelijk of fout te brandmerken,
maar om aan te tonen waar de
verschillen zitten en wanneer je de
ene of andere variant het beste kunt
gebruiken.

De leerplannenmakers en hand-
boekenschrijvers zullen zich o.m.

door de vreemde-talendidaktiek
moeten laten inspireren om geva-
rieerde oefeningen te bedenken.
Misschien ligt hier een taak voor de
VAN (Vereniging Algemeen Neder-
lands): lesmateriaal aanbieden
waarmee op een indringende, maar
plezierige manier Nederlands kan
worden geleerd.

Alleen op die manier zie ik de
situatie verbeteren en kan het ge-
vaar worden bezworen dat ons
steeds meer bedreigt: dat van de
dubbele standaard, een Nederlandse
en een Vlaamse (wat die laatste ook
moge zijn). Van een taalpolitiek
standpunt uit gezien is dit een slech-
te zaak. Maar je dient de zaak niet
door een ander zijn taal te pas en te
onpas te bekritiseren en ze afschu-
welijk, lelijk en vulgair te vinden.

Geert CLAEYS,
leraar Nederlands, humaniora

De laatste tijd wint de zorg voor het Algemeen Nederlands (AN) duidelijk weer veld. Politici en taalkundigen spreken geregeld de wens uit dat jongeren zich korrekt kunnen uitdrukken in het AN en dat het AN opnieuw ernstig wordt genomen. Om aan te tonen dat het AN nog niet voldoende wordt beheerst, verwijzen ze naar talrijke fouten veroorzaakt door een dialect, het Nederfrans of een tussentaal. Jammer genoeg willen ze de klok terugdraaien en hun heil zoeken in de zaligmakende taalzuiveringslijsten en ABN-kernen van welker om zo het AN, voor sommigen nog het ABN, in de scholen aan te leren.

Dat het AN moet worden aangeleerd en beheerst, is een vaststaand feit, waar wellicht iedere lesgever naar streeft. In het onderwijs moet korrekt Nederlands geleerd en gebruikt worden. Het leren is de specifieke opdracht van leerkrachten Nederlands, het gebruiken behoort tot het domein van elke leerkracht. Elke leerkracht is dus ook een moeder-taal-leerkracht. Wel wordt al eens uit het oog verloren dat het respect voor AN bij onze leerlingen al aanzienlijk is toegenomen. Leerlingen presenteren zich vlotter en trachten dit in het

AN te doen. Ik hoop dat ik met deze ervaring niet alleen sta!

Om leerlingen te motiveren aandacht te schenken aan vaardigheden zoals zich presenteren, wordt het AN het best aangeleerd dankzij (respect voor) het dialect en niet ondanks het dialect! De tijdgeest toont immers aan dat leerlingen reageren tegen alles wat hen zomaar wordt opgelegd. Wanneer er in de klas niet wordt vertrokken van raakpunten met hun leven, dan loopt het leerproces in het begin al spaak.

De meeste leerlingen groeien thuis op in een „thuis taal“, d.w.z. een dialect of een tussentaal. We bereiken maar iets als we deze thuis-situatie ernstig nemen en aanvaarden. Door dit respect voor de andere zijn taal kunnen we leerlingen motiveren het AN te leren, voor hen een vreemde taal in een vervreemdende omgeving (de school), m.a.w. „de schooltaal“.

Het is echter erg jammer dat verdienstelijke taalkundigen, zoals P.C. Paardekooper, zich nog altijd te „simplistisch“ en „vernederend“ uitlaten over de taal van onze jongeren. (DS 14.3.91 „ABN: naast emoties ook verstand?“). Door het AN nog

steeds veeleer te beschouwen als een standaardtaal en niet zozeer als een standaardtaal berokkenen ze de jongeren juist veel schade en stimuleren ze de demotivatie en apatie voor algemeen taalgebruik.

De „Woordenlijst der Nederlandse taal“ werd wel geschreven „om eenvoudige mensen de regels aan te leren“, maar de visie dat de eenvoudige mensen altijd dialect spreken en intellektuelen, meer beschaaften of personen uit ontwikkelde milieus ABN, wordt elke dag weer (helaas?) weerlegd door de media. De zekerheid van vroeger dat dialectsprekers steeds minderwaardig, van slechte komaf of twijfelachtig allooi zijn, is duidelijk aan het afbrokkelen.

Wat is nu het belang voor het moedertaalonderwijs?

Volgens P.C. Paardekooper onder-vinden veel mensen levenslang schade van fouten die ze in hun schooltijd leerden. Hij verwijst vooral naar uitspraakfouten en fouten tegen de woordenschat. Hij vergeet dat veel leerlingen nooit echt AN geleerd hebben omdat ze niet gemotiveerd waren die andere taal, de schooltaal, te leren. Je kunt maar fouten maken tegen iets dat je ge-

VRIJE TRIBUNE Emotioneel pleidooi

voor verstandelijk taalplan

leerd hebt, wat hier niet het geval is. Het blijven hameren op en afkeuren van die fouten bracht en brengt weinig zoden aan de dijk.

Voor de leerling werd het AN, zoals het gepresenteerd werd in lijsten van het type „zeg niet, maar wel...“ herleid tot een reeks wetenswaardigheden in de stijl van „Tien voor taal“, interessant om te weten in een kwissituatie, maar kommunikatief niet belangrijk.

Wie (moeder)taal docerend onderwijst en elke vorm van creativiteit uitsluit, laat zijn leerlingen zitten met onderontwikkelde vaardigheden en weinig besef van de invloed die taal, hier het AN, op hun leven heeft. Voor leerlingen die van huis uit geen Standaardnederlands spreken, vergt het leren een ernstige inspanning die zonder de juiste motivatie niet tot een goed einde kan worden gebracht. Alleen als de leerling bereid is te leren, ontstaat de juiste kontekst voor het leveren van een prestatie.

Een goede aanzet om hem vertrouwd te maken met het AN, is te werken met situaties of vaardigheden die op korte termijn nut opleveren of plezierig zijn (normaal-funk-

tioneel werken). Zo kunnen de leerlingen inzien dat er ook situaties bestaan waarin AN vereist is.

De Vereniging voor het onderwijs in het Nederlands (VON) die het AN in haar vaandel draagt, maar rekening houdt met het feit dat er nu eenmaal een thuistaal en een schooltaal bestaat, legt het aksent in haar tweemaandelijks tijdschrift VONK op lessen die op een indringende, maar plezierige en vooral creatieve wijze Nederlands aanbren-

gen. Zo heeft de VON op 6 maart 1991 in samenwerking met het VKW en het Centrum voor beroepsvervolmaking leerkrachten (CBL-UIA) een studiedag „Zakelijke communicatie in het secundair onderwijs“ georganiseerd waarop twee rapporten werden voorgesteld over de taalbehoeften van leerlingen secundair onderwijs in het bedrijfsleven, resp. in Antwerpen en Oost-Vlaanderen. Er werd duidelijk gesteld dat leerlingen hun taal moeten beheersen in verscheidene situaties zoals solliciteren, korte nota's schrijven, rapporteren, telefoneren,... en in commerciële functies. Er werd echter ook vastgesteld dat bedrijven niet over een

verkeerde uitspraakfout, een Nederlandse zinswending of dialectisch woord struikelen bij het uitoefenen van een beroep, laat staan dat er telkens berispelend of spottend wordt uitgehaald.

Het is wel vanzelfsprekend dat bedrijven opteren voor de kandidaat met de minste fouten, wanneer zij de keuze hebben, tussen twee volledig identieke kandidaten, maar wanneer zijn twee kandidaten volledig identiek?

Daarom vragen bedrijven ook niets liever dan dat het aanleren van taalvaardigheden op een creatieve en efficiënte wijze zou gebeuren, waarin de ontplooiing van het individu in zijn geheel centraal staat en niet louter zijn uitspraak en woordenschat, wat niet wil zeggen dat die verwaarloosd moet worden.

Uit didaktische overwegingen pleit ik daarom niet voor meer tolerantie t.o.v. de dialecten, maar wel voor een gezond relativiseren van het taalgebruik van onze jongeren, wanneer het aanleren van het AN centraal staat.

Wilfried De Hert
Leraar Nederlands TSO-BSO
voorzitter VON-België

